

frase catalana als francesos, amb pas de la frase a través d'un doble filtre lingüístic, suditàlia i francès d'Oïl, filtres deformadors; i contarelles de gent del poble que es fa el savi explicant les dites d'uns estrangers a uns altres encara més estrangers, amb una interpretació pintoresca que Muntaner explota en la seva història, pintoresca a tot ser-ho. Més enllà surt *desperta ferre* en singular en el mateix passatge de la crònica, i puix que en singular ha quedat en la memòria comuna de la història no podem fer massa cas del plural de la gent del comte de Brenda.

*Despès, despesa, V. despendre Despesca, V. peix Despesc, despesar, despesera, V. despendre Despesc (?)*, *V. despendre Despestellar, V. pestell Despiadat, V. piadós Despic, despigar, V. despít*

*Despietat, V. piadós*. A l'article tractarem detingudament d'aquesta qüestió però des d'ara afirmo que és arbitrari que *despiadat* sigui «una pronúncia per influència del cast. *despiadado*» com diu *AlcM* i com sembla enconratjar a suposar-ho el *DFa*, en no haver-lo registrat, però sí *desapiadat* i *despietat*. Salta a la vista que si *desapiadat, piadós* i *apiadar-se* són ben catalans no es pot negar la catalanitat de *despiadat*, que d'altra banda és el documentat des de més antic (mj. S. xv) i en font més insospitable. El fet és que el 90 per cent de la gent catalana diu i ha dit sempre *despiadat*, i que ja ho va escriure així JoMartorell repetidament (la dels castellanismes de Martorell és una llegenda, que ja vaig denunciar breument en *LleuresC*, p. 377, en un lloc que no es prestava a estendre-s'hi). *Despiadat* és tan legítim com *apiadar-se* (¿ha dit mai ningú *apietar-se?*), sí però només alguns maniàtics). Durant molt de temps molts pretengueren prohibir-nos *piadós* i imposar el *pietós* antitradicional, fins que Fabra els parà els peus posant aquell com a forma bàsica. En català antic va existir també *piadat* al costat del cultisme *pietat*, i és precisament l'harmonia vocàlica la que en el cas de *pietat* i *despiadat* féu néixer aquesta *a*, excepcional en fonètica regular: en *piadós* no s'hauria pogut produir això. Fabra tractà d'aprofitar el duplicat *pietós-piadós* per a fomentar l'establiment d'una distinció sinòmica; i notem que si aquesta prospera l'analogia amb aquest matís de *piadós* (i no el de *pietós*) hauria d'afavorir el que es prefereixi *despiadat* i no *despietat* adjectiu. No vacillo a recomanar que es llevi l'entredit anti-històric i anti-popular que pesa sobre *despiadat*. Hem de recordar un cop més que tot argument del tipus de «deu ser el bo perquè és diferent del castellà», és un argument que no val res, i que Fabra ja hagué de refutar sovint.

*Despilandraxat*: mot suspecte, degut a un encreuament del cast. *despillarrado*, en el seu sentit antic i etimològic, amb el cast. *andrajoso*. Veg. per a *despillarrado* l'article del DCEC (i cf. allí *ANDRAJO*).

*Despintar, -tat, V. pintar*

*Despistar, pista* i *despistado* són tan recents en cas-

tellà com en cat. —*pista* es manlevà de l'italià en el S. XVIII— no hi ha cap raó per dir que el català els prengué del castellà.

DESPIT, 'irritació que ens causa un desdeny o un desengany soferts', del ll. *DESPĒCTUS*, -ŪS, 'menyspreu', derivat de *DESPĪCĒRE* 'mirar des de dalt', 'menysprear'. □ 1.<sup>a</sup> doc.: S. XIII, *VidesR*.

«Cor una veguada fos per sos fils aontada, ela malesí los seus fils, per què N. Senyor --- los ferí, en tant que a totz tremolaven mot orriblament los lurs membres; per la qual cosa, con --- lurs veïns no-ls poguessen sofrir, tant fort los avien aïrats --- per lo segle, con a mesquins, anaren e, en qualque loc on anassen, tot hom los avia en *despít*» (f<sup>o</sup> 22v1). Ací tenim, doncs, encara el sentit originari del mot, purament abstracte i fidel estrictament al del llatí, si bé ja amb l'evolució fonètica catalana. Poc hi ha d'això en el català posterior, segons la documentació; i no sorprèn perquè la que donen els tres diccionaris històrics és tota molt posterior, en prop de dos-cents anys.

Surt llavors ja en l'acc. moderna, sigui en ús pròpiament subst. o en la locució prepositiva a *despit*: «aquells cruels envejosos, qui tenen dol e *despit* del bo e virtuós cavaller», JoMartorell (Ag. I, 367, § 99); «però los turchs feren un gran esforç e pujaren lo rey a cavall a *despit* dels crestians», id. (II, 246), locució que ja es troba, endemés, en Muntaner, i en StV-centF (*Sermons* II, 50.5). Però abans del *Tirant* ja tinc altres dades; i en aquest període intermedi i en altres fases de llenguatge de tipus conservador, el mot apareix en altres significats que no són el de la llengua comuna d'avui, ni tenen ja l'acc. etimològica, però que deriven d'aquesta amb decantaments diversos que ens acosten a l'altra.

En particular es pot concretar en el sentit de 'ofensa despectiva infligida a algú', i no sempre amb caràcter abstracte: «e farets a tot hom *despits*, / qui res vos diga ---», BMetge (*Sermó*, Riq., 6.76); «viure m'espanta / e lo morir me serà gran *despit*», Ausiàs (LXXXIX, mal classificat en *AlcM*); és quasi un equivalent de 'desaire', com en els passatges del *Curial* i de Fc. de la Via que cita el *DAG*: «la Güelfa vostra és, en tot cas, mas yo conech que, volent-vos provar, vos fa dels *despits* que vós li havets fets» (ed. Rubió, 105); d'ací, una atenuació indulgent, condeix en parlar pirinencs a aplicar-lo a nois o infants: 'entremalidura' en el Rosselló («*espiglerie*, picardia», Grandó, *MiscFabra*, 186); 'tortura infligida a un animal': «no para de fer-li *despits*» 'no para de turmentar-lo' (sentit a una dona de Peralada, Serra, *AORBB* v, 228); «no hèsques cap de *despiet*» 'malvestat' aranes (i allí també *ad despiet* de 'malgrat de': *ad despiet detens*, per més mal temps que faci, J. C., *VocAr.*).

Hí ha hagut en part del territori una variant *despic*, que en català podria tenir una explicació merament fonètica (tanmateix cf. angl. *despicable* 'menyspreable' i hi ha un cast. *despicarse, despique*): entre nosaltres ha estat valenciana (S. XVIII) i especialment balear, amb el sentit de 'venjança' o sovint més exactament